

NOVI USPON RUSIJE MIT ILI STVARNOST

Ivan RUBANOV

Rusija spremno dočekuje i budućnost u kojoj će izvori energije biti raznoliki te zato mušterijama širom sveta (poput Irana ili Egipta) nudi isporuku nuklearne tehnologije. Veoma je verovatno da će Rusija, znatno imućnija nego u prošlosti i politički jedinstvena, sa teritorijom koja se proteže na dva kontinenta, nuklearnim arsenalom koji zaostaje jedino za SAD i stalnim sedištem u Savetu bezbednosti i G-8, i dalje biti relevantna sila sa kojom će drugi morati da nađu modus vivendi i podele međunarodnu moć.

Ključne reči: budućnost, kupci, bogatija zemlja, nuklearni arsenal, značajna sila

1. *BROJKE JASNO GOVORE.* PROSEČAN PRIVREDNI porast od sedam odsto od 2001. (pozitivni trend usledio je još tokom poslednje godine Jelcinove vladavine) praćen budžetskim suficitom i pozitivnim platnim bilansom, makroekonomska stabilnost i porast godišnjeg dohotka po stanovniku sa dve na devet hiljada dolara. Rusija je otplatila svoj dug Međunarodnom monetarnom fondu i Pariskom klubu i prikupila rezerve veće od 500 milijardi dolara. Osim toga, prihodom od energenata osnovala je Stabilizacioni fond koji raspolaze sa 150 milijardi dolara. Danas je Rusija šesta ekonomska sila (bruto domaći proizvod posmatran kroz paritet kupovne moći) sa ciljem da do 2020. godine postane peta. Od početka veka njen vojni budžet uvećan je šest puta.

Neposredna opasnost od sindroma „holandske bolesti” je izbegnuta (Stabilizacioni fond je sprečio da priliv sredstava koja potiču od prodaje nafte i gasa izazove apresijaciju domaće valute), ali glavne nedoumice odnose se na strukturalne faktore ruskog privrednog uspona: nedovoljna otvorenost i nedostatak privredne raznolikosti, nemoć institucija i pravne države, kao i korupcija po kojoj je, prema procenama svetskih agencija, Rusija na nivou Togo. Svemu ovom treba pridodati i demografski pad i gotovo potpuno nepostojanje industrijske inovacije (osim energije i oružja, na svetskom tržištu ne postoje proizvodi sa oznakom *made in Russia*). Strane investicije i dalje pristižu, ali predstavljaju samo 2,2 odsto BDP-a (upola manje od Ukrajine). Mnogi analitičari smatraju da se, uprkos pozitivnim rezultatima postignutim u poslednjih nekoliko godina, Rusija razvija znatno sporije, nego što su joj stvarne mogućnosti. Ukoliko bi institucije pravne države funkcionisale bolje, a ekonomski

sistem bio manje zasnovan na velikim monopolistima i konglomeratima, što bi za posledicu imalo veću konkurentnost (samo 15odsto ruskog BDP-a potiče od aktivnosti malih i srednjih preduzeća), stopa porasta mogla bi da bude i dvocifrena.

Kada je reč o ekonomskoj budućnosti Rusije, dva glavna pitanja koja se postavljaju jesu sledeća: Da li će i tokom narednih decenija uspeti da održi nivo sadašnje proizvodnje energenata? I da li bi, u slučaju da to ostvari, *energy-dependent* Rusija, čiji bi izvoz i dalje bio baziran na energetskim proizvodima (danas on iznosi 80 odsto ukupnog izvoza), uspela da održi sadašnju visoku dinamiku rasta? Na ova pitanja je veoma teško dati pouzdane odgovore. I pozitivan i negativan odgovor bili bi ishitreni s obzirom da postoji čitav niz faktora koji bi mogli da utiču na budućnost ruske ekonomije: porast svetske privrede, potražnja za energentima i sirovinama, investicije u sektoru ruske energetike, strategija diversifikacije ruske ekonomije. No, krajnje negativni scenario malo je verovatan, budući da Kina i Indija imaju ogromnu potrebu za gorivom. Rusija spremno dočekuje i budućnost u kojoj će izvori energije biti raznoliki te zato mušterijama širom sveta (poput Irana ili Egipta) nudi isporuku nuklearne tehnologije.

Jedno je sigurno. Što duže bude potrajao sadašnji period prosperiteta, Rusija će lakše konsolidovati svoj novi ekonomski i društveni *acquis* uključujući i porast srednje klase. Obrazovni standardi su i dalje prilično visoki, a kroz desetak godina na rukovodeća mesta doći će generacija koja se školovala posle pada komunizma i rasla u klimi kapitalizma i globalizacije, pa će zbog toga biti još više *business-oriented* od ove sadašnje i postaće glavna pokretačka snaga Rusije.

Ali, čak i da zanemarimo ekonomski porast i činjenicu da neće uspeti da se približi ekonomskim nivoima Sjedinjenih Američkih Država i Kine, veoma je verovatno da će Rusija, znatno imućnija nego u prošlosti i politički jedinstvena, sa teritorijom koja se proteže na dva kontinenta, nukleranim arsenalom koji zaostaje jedino za SAD i stalnim sedištem u Savetu bezbednosti i G-8, i dalje biti relevantna sila sa kojom će drugi morati da nađu *modus vivendi* i podelu međunarodnu moć. Čak i ako stopa rasta tokom narednih godina opadne, nemoguće je da se Rusija vrati na stanje koje je vladalo pre početka devedesetih godina 20. veka. Istina je da se Rusija opredelila isključivo na *hard power* (energetska, ekonomska i vojna moć) zanemarujući važnost koju u međuzavisnom svetu ima *soft power*. Njen model suverene demokratije, baziran na nemešanju u unutrašnje poslove, dobija sve više pristalica. Slučaj Kosova omogućio je Moskvi da u očima Srbije i mnogih drugih zemalja postane garant međunarodnog legaliteta i branilac suvereniteta i nepovredivosti granica pred naletom secesionizma. U društvu koje je nakon završetka hladnog rata po pitanju liberalnosti izneverilo očekivanja Zapada, ruska mešavina kapitalizma i „dirigovane demokratije” ni u kom slučaju nije izuzetak.

U suštini, postoji konkretna verovatnoća da će Rusija po mnogim pitanjima ostati u klubu velikih sila. U kompleksnom društvu 21. veka, koje u principu „nije polarizovano” (Richard N. Haas), bez obzira na postojanje dve privredna džina (SAD i Kina), neće biti moguće ponoviti model globalne bipolarizacije, istovetan modelu druge polovine prošlog veka.

Postojeće više sila različitih veličina i moći, sa različitim preimućstvima. Rusija brojčano ima preduslove da i dalje ostane velika sila, ali ne i predominantna.

Medvedev i Putin priznaju da Rusija pred sobom ima dilemu. Da li ćemo i u narednom periodu biti zemlja izvoznik sirovina kako na Zapad tako i na Istok (zbog toga se i grade naftovodi ka Kini i Japanu) ili ćemo, uprkos svemu, uspeti da zauzmemo značajno mesto u svetskoj postindustrijskoj ekonomiji?

Tokom poslednjih godina zavisnost od izvoza energenata i sirovina dostigla je toliki nivo da je postala pretnja po nacionalnu bezbednost. Logično je da bi rukovodstvo zemlje konačno moralo da shvati da je, bez potrebe da se smanji obim izvoza energije i sirovina, neophodno da se osmišljenim potezima, iz godine u godinu, menja ustrojstvo industrije i izvoza u korist proizvodnje finalnih proizvoda, naročito ako je reč o proizvodima visoke tehnologije. Pa ipak, vladajuća struktura smatra da će modernizacija ruske privrede biti automatska posledica delovanja tržišnih sila. A kako bi se tim silama omogućilo da „funkcionišu” vlasti su koncentrisane isključivo na definisanje normi i institucija neophodnih za modernu i civilnu tržišnu ekonomiju. To je svakako neophodan uslov, ali ne i dovoljan. Ako se ograničimo na to da samo jačanje institucija daje odlučujući doprinos pozitivnom ekonomskom dinamizmu, čak i ako uspe da se održi kroz vreme, doći će od proizvodnje energije i sirovina. Jer, kad je reč o izvozu, samo ti sektori imaju potencijal. Bitan deo prerađivačke i finalne industrije biće lišen bilo kakve razvojne perspektive.

Konkretna alternativa sastoji se u tome da se igra na kartu već postojećeg naučnog i industrijskog potencijala, kako bi nove grane ruske privrede postale konkurentne. Do toga, međutim, ne može doći spontano. Država mora da osmisli i sprovede novu strukturalnu politiku.

Kao i u prošlosti, rusku privredu i danas odlikuju zaostalost proizvodne aktivnosti, deintelektualizacija rada i degradacija socijalne sfere. Država je jednostavno prisiljena da osigura podršku primarnim privrednim sektorima. U prvom redu reč je o granama koje imaju strateški značaj, poput kosmičke, aeronautičke, atomske, nautičke, nanotehnološke. U tim sferama interakcija između države i privatnih subjekata dala bi snažan impuls tehnološkoj modernizaciji i ubrzanom rastu celokupne ruske industrije, tako što bi se stimulisali procesi inovacija i sačuvao fiksni kapital preduzeća.

Tako se, na primer, ne može očekivati efikasno funkcionisanje desetak-petnaest malih aeronautičkih postrojenja koja jedva godišnje proizvedu po koji avion. Tu postoji osnova za stvaranje džinovskog holdinga sa državnim kapitalom. Isto važi i za pomorsku industriju. I civilna i vojna ruska flota nalaze se u veoma lošem stanju i ne odgovaraju potrebama zemlje. Neophodno je osnovati velika preduzeća sa državnim kapitalom kako bi se izbeglo rasipanje proizvodnje po malim, slabim i gubitničkim firmama. Stvaranjem javnih superholdinga još uvek bi moglo da se spase ono što je preostalo od sovjetskog naučno-tehnološkog potencijala.

Na kraju krajeva, Sovjetski Savez je mogao da se osloni na čitavu armiju talentovanih naučnika, specijalista i visoko kvalifikovanih radnika koji su radili u preduzećima vojno-in-

dustrijskog kompleksa. U periodu nepromišljenih i nesmotrenih reformi, taj broj se znatno smanjio, ali su značajan uticaj imale i unutrašnje i spoljašnje promene u zemlji.

Ne može se osporiti da gigant poput „Gasproma” ne funkcioniše savršeno. Naš energetski kolos je konkurentan na svetskom tržištu gasa. Podela na manje ekonomske subjekte ne bi imala smisla, jer bi njihovo diskreciono pravo moglo da proizvede gore efekte, nego kada je reč o državnoj upravi. Što se, pak, tiče naftnog sektora, tu postoje i državne i privatne kompanije, koje dobro posluju te, dakle, nema smisla veštački stvarati nekakvu mega kompaniju.

Naravno, veoma je lako uočiti i opasnosti i rizike koje sa sobom donose džinovski holdinzi sa državnim kapitalom. Pre svega treba istaći birokratizaciju i mogući sukob između privatnog i državnog interesa kada su na čelu tih kompaniji visoki funkcioneri vlasti. To jeste ozbiljan problem, ali ga je moguće rešiti stalnom i odlučnom javnom kontrolom, koja će postajati sve jača sa uspostavljanjem civilnog društva u Rusiji.

U procesu formiranja velikih kompanija sa državnim kapitalom, ne može se izbeći problem monopolističkog položaja takvih preduzeća. U tom slučaju, neophodno je da se oko takvih preduzeća stvori ambijent u kome bi na bazi konkurentnosti uključila mala i srednja preduzeća, koja bi imala ulogu da državnim džinovima isporučuju opremu i delove. Jednom rečju kompanije sa državnim kapitalom moraju da budu „transparentne”.

Abstract: New Ascent of Russia – Myth or Reality

Russia is prepared for a future in which different energy sources will prevail and this is why it is offering to deliver nuclear technology to customers all over the world (such as Iran or Egypt). It is very probable that Russia, a much richer country than in the past and with a greater political unity, with a territory spanning two continents, a nuclear arsenal that is second only to that of the United States and a permanent seat in the United Nations and the G-8, will be a country that will continue to be a relevant power with which many others will be forced to reach a modus vivendi and share international powers.

Keywords: future, customers, richer country, nuclear arsenal, relevant power